

The University of World Economy and Diplomacy

Institute for Advanced
International Studies

Sharh

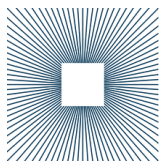
O'zbekiston iqtisodiyotiga jalb qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning hozirgi holati

Muallif:

Sardor Murtozayev

Barqaror rivojlanish markazi

Ilmiy xodimi

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TTXI) xalqaro kapital harakatining bir qismi sifatida mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon mamlakatlarida barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, yuqori qo'shilgan qiymatli raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish, korxonalarni texnologik yangilash, yangi ish o'rinlarini yaratishda TTXIni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. So'ngi yillarda mamlakatimizda barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, hududlarni faol ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda TTXIga muhim vosita sifatida qaralmoqda.

2017-yildan buyon O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni jadallashtirish va buning uchun qulay shart-sharoit yaratishga qaratilgan 20 dan ortiq yirik chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, yangi tahrirdagi "Investitsiya va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi, "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi qonunlar qabul qilindi hamda valyuta operatsiyalari bo'yicha yangi qoidalar amaliyotga joriy etildi.

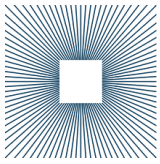
Investorlarning faoliyatini kengaytirish va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanishga qaratilgan siyosat natijasida, 2024-yilning 1-iyul holatiga ko'ra, respublikada jami 24 ta maxsus iqtisodiy zona, 400 ta kichik sanoat zonasi, 22 ta texnopark hamda 398 ta klasterlar faoliyat yuritmoqda [1].

Investitsiya faoliyatini, jumladan xorijiy investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash, iqtisodiyotning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish hamda islohotlarni jadal davom ettirish maqsadida "O'zbekiston – 2030" strategiyasida bir qator chora-tadbirlar belgilangan [2]. Jumladan, 2030-yilga qadar mamlakat iqtisodiyotiga 250 milliard dollarlik investitsiyalarni o'zlashtirish, jumladan 110 milliard dollar xorijiy investitsiyalar va 30 milliard dollar davlat-xususiy sheriklik doirasidagi investitsiyalarni jalb qilish, asosiy kapitalga kiritiladigan

---

[1] <https://www.toshvilstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/14,986-nashr-14,88>.

[2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli farmoni, <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>.

investitsiyalar hajmining yillik o'rtacha 7 foiz atrofida o'sishini ta'minlash hamda hududlarning investitsion reytingini yuritish, har bir hududning imkoniyatlaridan kelib chiqib, uning investorlar uchun jozibadorligini yanada oshirish vazifalari belgilangan.

Ijobiy islohotlarga qaramasdan investitsion qulay muhitni yaratish bo'yicha hukumat e'tibori berishi zarur bo'lgan yo'nalishlar saqlanib qolgan. Xususan, xorijiy investorlar uchun muhim bo'lgan institutsional muhitni yaxshilash bo'yicha muhim vazifalar turibdi. Qonun ustuvorligi va mulk huquqi TTXI oqimiga ta'sir ko'rsatishda hal qiluvchi omil bo'lib, investitsion muhitni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi [3]. Jahon Bankining "Worldwide Governance Indicators"ning investorlar uchun eng muhim bo'lgan ko'rsatkich qonun ustuvorligi indeksi 5 yil ichida yaxshilanish kuzatilgan bo'lishidan qat'iy nazar, hamon 78,3 foiz mamlakatlarga qaraganda qonun ustuvorligi past hisoblanadi [4].

Quyida so'ngi yillarda milliy iqtisodiyotga jalb qilingan TTXIning umumiy hamda asosiy iqtisodiy faoliyat turlari, geografik konsentratsiyasi va hududlar kesimida tahlili bilan tanishib chiqamiz.

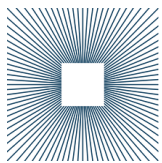
2016-2022-yillarda O'zbekiston iqtisodiyotiga jami 49,1 mlrd. AQSh dollari miqdorida chet el investitsiyalari va kreditlari kirib kelgan bo'lib, bundan 18,7 mlrd. AQSh dollari (38,12 foiz) TTXI hisoblanadi.

2016-yilda mamlakat iqtisodiyotiga jami 3,578 mlrd. AQSh dollari chet el investitsiyalari va kreditlari jalb qilingan bo'lib, 1,66 mlrd. AQSh dollari qiymati (46,4 foiz) TTXI hissasiga to'g'ri kelgan bo'lsa, 2022-yilda chet el investitsiyalari va kreditlari hajmi 2016-yilga nisbatan deyarli 3 marta oshgan holda 10,3 mlrd. AQSh dollarini, TTXI hajmi esa qariyb 2,2 martaga oshib, 3,6 mlrd. AQSh dollarini (34,9 foiz) tashkil etgan. Chet el investitsiyalari va kreditlari hajmida o'sishga nisbatan TTXI hajmi o'sish biroz sust bo'lganligini ko'rishimiz mumkin.

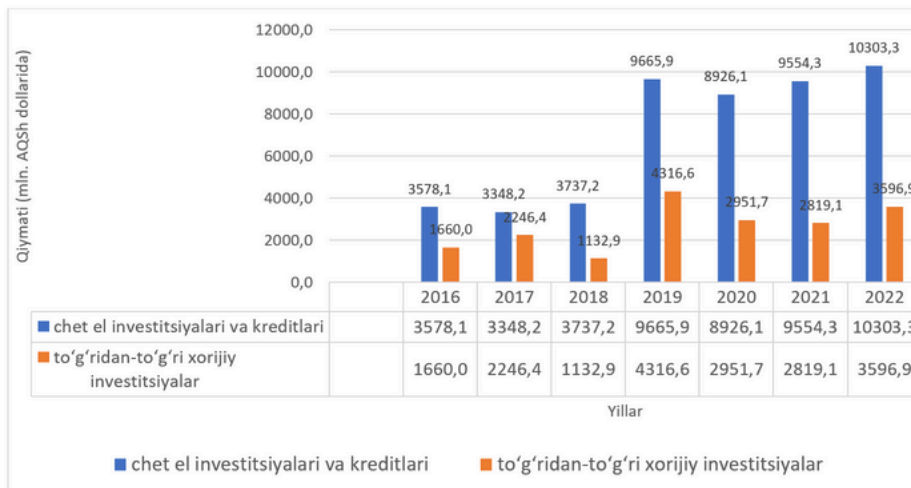
[3] Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: Cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207-227.

[4] Daniel Kaufmann and Aart Kraay (2023). *Worldwide Governance Indicators, 2023 Update* (www.govindicators.org), Accessed on 10/19/2023.

1-rasm.

2016-2022-yillarda chet el investitsiyalari va kreditlari va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmlari (mln. AQSh dollarida)

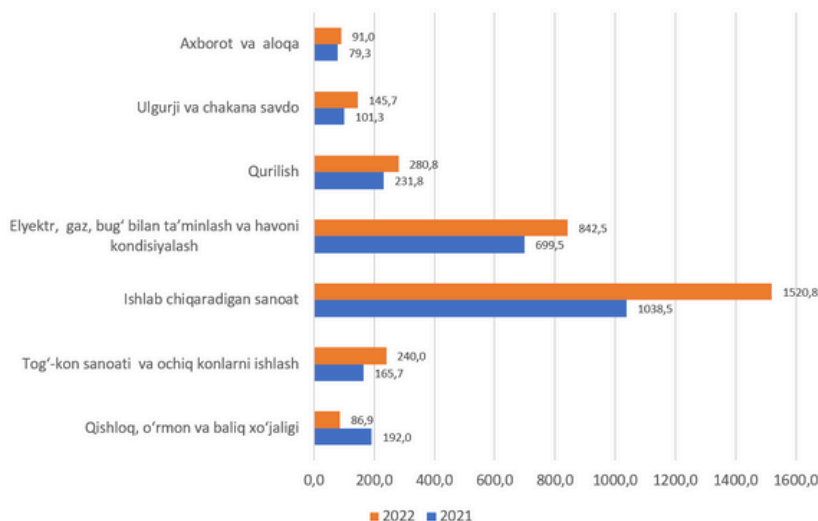

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari

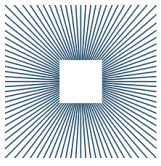
2016-2022-yillarda eng yuqori o'sish ishlab chiqaradigan sanoat hissasiga to'g'ri kelgan. 2022-yil yakuni bo'yicha to'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish, kimyo mahsulotlari ishlab chiqarish, boshqa nometall mineral mahsulotlar ishlab chiqarish, metallurgiya sanoatlari ishlab chiqaradigan tarmoqlar sanoatning eng jozibador sohalari bo'lgan.

2-rasm.

2021 va 2022-yillarda TTXI jalb qilgan asosiy iqtisodiy faoliyat turlari (mln. AQSh dollarida)

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

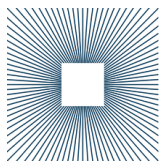
Shuningdek, mazkur davrda elektr energiyasini ishlab chiqarish, uzatish va taqsimlash faoliyatida ham yuqori TTXI oqimi kuzatilgan. Qurilish, ulgurji va chakana savdo (motorli transport vositalari va motosikllarni ta'mirlash), axborot va aloqa, ko'chmas mulk bilan operatsiyalar, professional, ilmiy va texnik faoliyat, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tarmoqlariga TTXI hajmi barqaror o'sib kelmoqda. Biroq, iqtisodiy rivojlanishda muhim hisoblangan ta'lim, boshqarish bo'yicha faoliyat va yordamchi xizmatlar ko'rsatish, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar, tashish va saqlash, suv bilan ta'minlash hamda moliyaviy va sug'urta faoliyati sohalarida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmagan.

Davr boshida ya'ni, 2016-yilda tog'-kon sanoati, asosan, tabiiy gazni qazib olish faoliyati mamlakatga kirib kelgan asosiy TTXI o'ziga qabul qilgan bo'lsa, 2022-yilga kelib, ishlab chiqariladigan sanoat mamlakatga kirib kelgan TTXIning 42,3 foizi bilan peshqadam bo'lib olgan.

Shu bilan birga, eksport salohiyati yuqori bo'lgan — mashinasozlik, elektrotexnika, metallurgiya, kimyo va farmatsevtika tarmoqlarida asosiy kapitalni shakllantirish uchun TTXIning darajasi pastligicha qolmoqda.

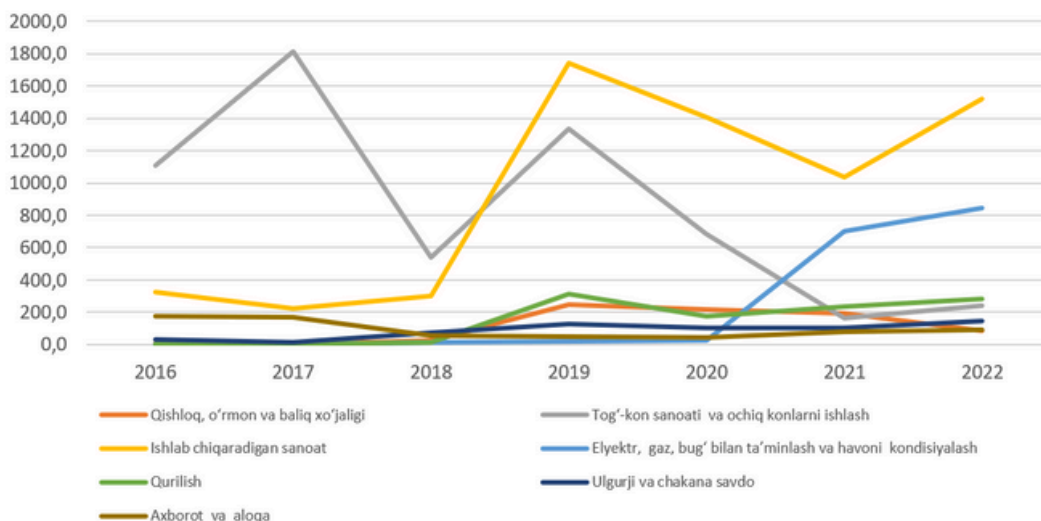
Mazkur tendensiya ushbu sohalarda qulay investitsiya muhiti yaratilmaganligi, xususan raqobat muhiti, xususiy mulk daxlsizligi, moliya bozorlari, ishlab chiqarish va bozor infratuzilmasida tizimli muammolarning mavjudligidan dalolat beradi.

Shuningdek, TTXIning yuqori texnologiyali va inson kapitaliga faol yo'naltirilmasligi mamlakatda yuqori darajadagi inklyuziv o'sishga erishish va kambag'allik darajasini qisqartirish kabi maqsadlarga erishish jarayonini xavf ostiga qo'yishi mumkin.

3-rasm.

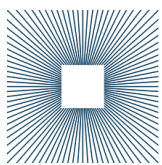
2016 va 2022-yillarda TTXI jalb qilgan asosiy iqtisodiy faoliyat turlari
(mln. AQSh dollarida)

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

2021-2022-yillarda oldingi davrga qaraganda TTXIning geografik konsentratsiyasida ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan. Xususan, mamlakatga kirib kelgan TTXIda Xitoy Xalq Respublikasi va Rossiya Federatsiyasidan boshqa mamlakatlarning ulushida o'sish kuzatilgan.

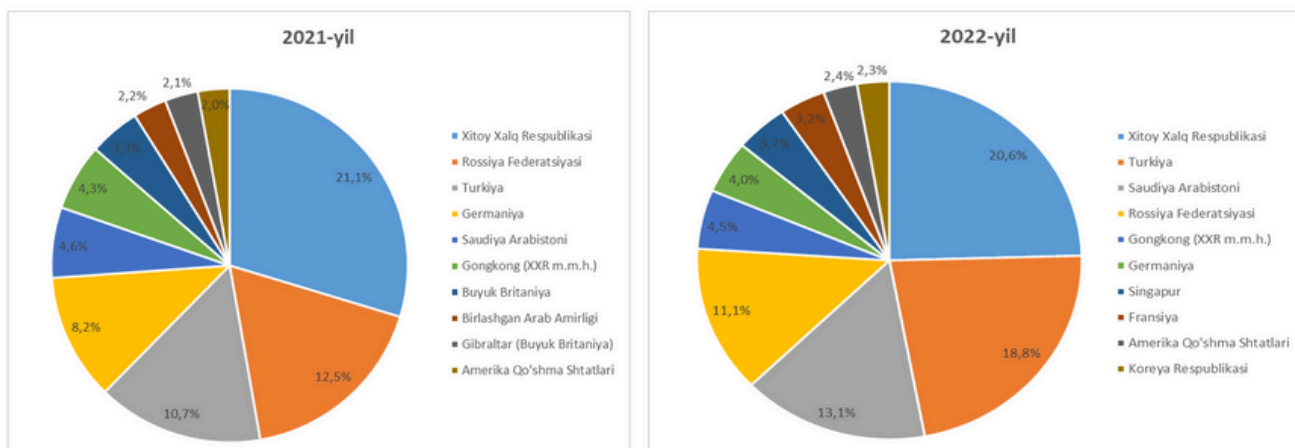
2021-yilda jalb etilgan TTXIning asosiy qismi Xitoy Xalq Respublikasi (6,3 trln. so'm, 21,1 foiz), Rossiya Federatsiyasi (3,73 trln. so'm, 12,5 foiz), Turkiya (3,2 trln. so'm, 10,7 foiz), Germaniya (3,73 trln. so'm, 8,2 foiz), Saudiya Arabistoni (1,37 trln. so'm, 4,6 foiz) va Gongkong (maxsus ma'muriy hudud) (1,3 trln. so'm, 4,3 foiz) mamlakatlari hissasiga to'g'ri kelgan bo'lsa, 2022-yil holatida asosiy investor mamlakatlar Xitoy Xalq Respublikasi (8,17 trln. so'm, 27,3 foiz), Turkiya (7,47 trln. so'm, 25 foiz), Saudiya Arabistoni (5,22 trln. so'm, 17,5 foiz), Rossiya Federatsiyasi (4,42 trln. so'm, 14,8 foiz), Gongkong (maxsus ma'muriy hudud) (1,77 trln. so'm, 5,9 foiz), Germaniya (1,58 trln. so'm, 5,3 foiz), Singapur (1,48 trln. so'm, 4,95 foiz), Fransiya (1,28 trln. so'm, 4,3 foiz) bo'lgan. So'ngi ikki yilda O'zbekistonga kirib kelgan xorijiy investitsiya oqimida Xitoy Xalq Respublikasi yetakchi investor mamlakat bo'lgan holda, 2021 va 2022-yillarda jalb qilingan TTXIning mos ravishda 21,1 va 27,3 foizlarini tashkil etgan. 2022-yilga

kelib, oldingi yilga nisbatan Turkiya va Saudiya Arabistonidan jalb etilgan investitsiyalar hajmi oshib, Rossiya Federatsiyasini quviq o'tib, Xitoy Xalq Respublikasidan keyingi o'rnlarni egallagan.

4-rasm.

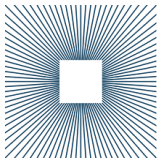
2021 va 2022-yillarda jalb qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarda mamlakatlar kesimida ulushi (foizda)

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Hududlar kesimida tahlil so'ngi 7 yillik davrda mamlakatga kirib kelgan neft qazib chiqarish sohasida TTXI hajmining ulushi kamayishi hamda boshqa iqtisodiy faoliyat turlari faol xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi natijasida asosan neft qazib chiqarish faoliyati rivojlangan Buxoro viloyatiga kirib kelgan TTXI hajmida tushish, Qashqadaryo viloyatida esa sezilarli o'zgarish kuzatilmagan. Eng yuqori o'sish Sirdayo, Samarqand va Navoiy viloyatlarida kuzatilgan. Bunda ushbu viloyatlarda faoliyatini boshlagan erkin iqtisodiy zonalarning ahamiyati sezilarli bo'lgan. Natijada O'zbekiston tomonidan jalb qilingan TTXI barcha hududlar kesimida nisbatan teng taqsimlanish boshlangan.

Xulosa qilib aytganda, so'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni jadallashtirish, buning uchun qulay shart-sharoit yaratish hamda mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirildi. Shunga qaramasdan, xorijiy investorlar uchun muhim bo'lgan institutsional muhitni yaxshilash bo'yicha muhim vazifalar turibdi.

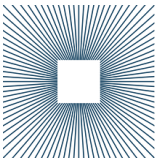

So‘nggi yillar tendiyasiga ko‘ra, to‘qimachilik mahsulotlari ishlabchiqarish, kimyo mahsulotlari ishlabchiqarish, boshqa nometall mineral mahsulotlar ishlab chiqarish, metallurgiya sanoatlari ishlab chiqaradigan tarmoqlar sanoatning eng jozibador sohalari bo‘lgan. Shuningdek, mazkur davrda elektr energiyasini ishlab chiqarish, uzatish va taqsimlash faoliyatida ham yuqori TTXI oqimi kuzatilgan.

Eksport salohiyati yuqori bo‘lgan — mashinasozlik, elektrotexnika, metallurgiya, kimyo va farmatsevtika tarmoqlarida asosiy kapitalni shakllantirish uchun TTXIning darajasini oshirishda hamda “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida 2030-yilga qadar mamlakat iqtisodiyotiga 110 milliard AQSh dollar xorijiy investitsiyalar jalb qilish vazifasini bajarishda ushbu sohalarda qulay investitsiya muhiti yaratish, xususan raqobat muhiti, xususiy mulk daxlsizligi, moliya bozorlari, ishlab chiqarish va bozor infratuzilmasini yaxshilash muhim hisoblanadi.

Shuningdek, TTXIning yuqori texnologiyali va inson kapitaliga faol yo‘naltirish mamlakatda yuqori darajadagi inklyuziv o‘shishga erishish va kambag‘allik darajasini qisqartirish kabi maqsadlarga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Toshkent viloyati statistika agentligi rasmiy sayti - <https://www.toshvilstat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/14986-nashr-1488>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-sonli farmoni, <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi rasmiy sayti - <https://stat.uz/uz/>
4. Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: Cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207-227.
5. Daniel Kaufmann and Aart Kraay (2023). *Worldwide Governance Indicators, 2023 Update* (www.govindicators.org), Accessed on 10/19/2023.